

Prof. dr hab. inż., ppłk uzbrojenia WP, Władysław Jan Wrażej

1894 – 1975

Urodził się 23 marca w 1894 we Lwowie. Profesor Politechniki Lwowskiej i Polskiego Uniwersytetu na Uchodźstwie (PUNO). Absolwent Politechniki Lwowskiej. Doktor nauk technicznych i doktor habilitowany, wybitny polski i kanadyjski inżynier metalurg. Obrońca Lwowa i Kawaler Orderu Virtuti Militari (V Kl.). Uczestnik wojny polsko-ukraińskiej i wojny polsko-bolszewickiej 1919-1920, oficer artylerii, a później, Korpusu Uzbrojenia Wojska Polskiego i uczestnik II wojny światowej. W stopniu majora brał udział w ochronie ewakuacji złota Narodowego Banku Polskiego w 1939 na Zachód. Podpułkownik Uzbrojenia WP. Pracownik Rządu RP na Uchodźstwie i pracownik naukowo-badawczy w kanadyjskim rządzie federalnym (Ministerstwo Bogactw Naturalnych – Department of Mines and Technical Surveys). Organizator życia harcerskiego w Kanadzie i Naczelnik Związku Harcerstwa Polskiego w Kanadzie w stopniu harcmistrza, współtwórca ośrodka franciszkańskiego na Kaszubach Ontaryjskich. Zmarł 14 lipca 1975 w Ottawie i został pochowany na cmentarzu w Wilnie, przy kościele pw. Matki Boskiej Częstochowskiej Królowej Polski, na Kaszubach Ontaryjskich. Członek i zasłużony działacz organizacji polonijnych. Był wychowany w duchu służby dla innych, w oddaniu dla Boga i Ojczyzny.

Wyszkolenie

Dzieciństwo spędził w Jarosławiu, tam uczęszczał do szkoły powszechnej i do gimnazjum. Wiosną 1914 zdał maturę. Od 1919 do 1924 studiował inżynierię mechaniczną i metalurgię na Politechnice Lwowskiej, gdzie uzyskał tytuł inżyniera. Po ukończeniu studiów został na uczelni jako asystent znanego specjalisty metalurgii, profesora Stanisława Anczyca w Katedrze Technologii Metali. W 1926 uzyskał stopień doktora nauk technicznych (specjalizacja w metalurgii), a następnie doktora habilitowanego.

I Wojna światowa

Po wybuchu wojny jako ochotnik wstąpił do 90 Pułku Piechoty, c.k. armii austro-węgierskiej w Jarosławiu (w którym w większości służyli Polacy). W 1918, 90 Pułk Piechoty przebił się z Ukrainy do Polski, a razem z nim, por. Władysław Wrażej, który w tym czasie dowodził dywizjonem armatek 37 mm. Oddział ten składał się prawie wyłącznie z polskich skautów. We Lwowie przeszedł do 5 Pułku Artylerii Polowej, który został przemianowany później na 5 Pułk Artylerii Lekkiej (5 PAL), pod dowództwem ppłk Tadeusza Łodzińskiego.

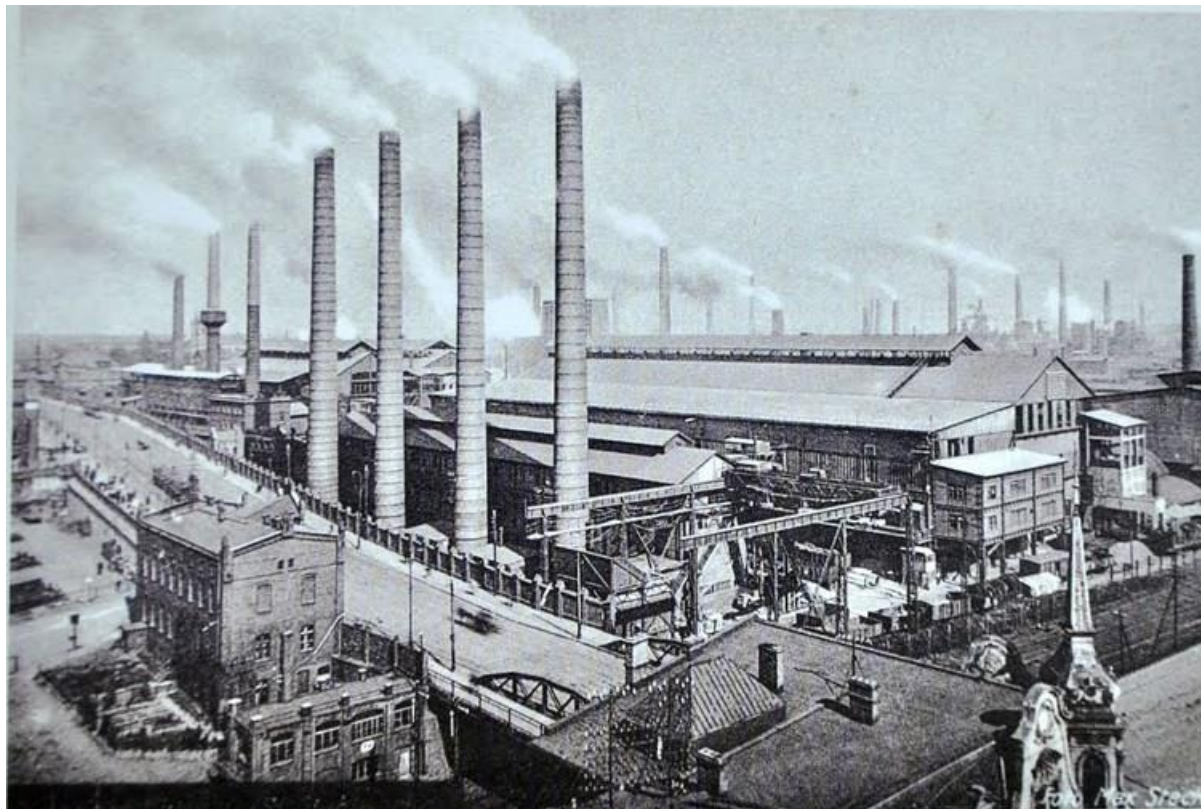
Wojna polsko-ukraińska i wojna polsko-bolszewicka 1919-1920

W walkach o Lwów z Ukraińcami por. Władysław Wrażej brał udział jako oficer 5 PAL. Za bohaterstwo na polu walki został odznaczony Krzyżem Srebrnym V Klasy Orderu Virtuti Militari. Następnie wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej 1919-1920. Został awansowany do rangi kapitana i otrzymał Krzyż Walecznych za czyny bohaterskie w walce z bolszewikami.

W Polsce Niepodległej

W 1923 WW ukończył rozpoczęte już wcześniej studia inżynierskie na Politechnice Lwowskiej uzyskując dyplom inżyniera mechanika. W tym samym roku rozpoczął asystenturę u prof. Stanisława Anczyca w Katedrze Technologii Metali. W tej katedrze został mianowany adiunktem i rozpoczął pracę nad swoją pracą doktorską w dziedzinie metalurgii. W 1926 obronił doktorat i uzyskał stopień doktora nauk technicznych (metalurgii), niedługo później uzyskał habilitację. W 1927, po nagłej śmierci prof. Anczyca, dr hab. Władysław Wrażej został mianowany kierownikiem jego katedry. W 1930, rząd RP powołał go jako specjalistę w dziedzinie metalurgii w polskim przemyśle zbrojeniowym. Prowadził laboratorium badawcze przy fabryce zbrojeniowej w Starachowicach. Fabryka sprzętu artyleryjskiego i amunicji, powszechnie zwana Zakładami Starachowickimi, została wybudowana w latach 20. ub. w. W najbliższej okolicy działały liczne kopalnie rudy żelaza, skąd kolejką wąskotorową przewożono rudę do starachowickiej huty. Z wytopionej stali budowano armaty polowe oraz przeciwlotnicze, na licencji francuskiej, czeskiej i szwedzkiej. W latach 1936-37 pełnił funkcję inspektora naukowego w Hucie Wspólnota Interesów (dawna niemiecka Huta „Bismarck”) w Hajdukach Górnych (dzisiaj Chorzów – Batory) na Górnym Śląsku. Huta ta otrzymała później nazwę Huta „Batory”. Huta ta należała do największej polskiej spółki *Wspólnota Interesów Górniczo-Hutniczych Spółka Akcyjna*. Kapitał zakładowy tej spółki wynosił ponad 149 mln zł i 92% tej spółki znajdowało się w polskich rękach. W 1937 udział Wspólnoty Interesów

w produkcji Polski wynosił ponad 40% wytwórczości hutniczej. Było to w latach przedwojennych największe w Polsce przedsiębiorstwo górniczo-hutnicze, reprezentujące ok. 2/3 śląskiej wytwórczości hutniczej, a ponad 40 % całej produkcji hutniczej Rzeczypospolitej.

Huta „Batory” (d. Huta „Bismarck”) w Hajdukach Górnych (Chorzów-Batory) w latach trzydziestych XX w. (Wikipedia)

Od 1938 WW pracował w Ministerstwie Spraw Wojskowych jako rzeczoznawca do spraw uzbrojenia. Na stopień majora został mianowany z dniem 19 marca 1939 i z 2. lokatą w korpusie oficerów rezerwy uzbrojenia.

II Wojna światowa

Po mobilizacji przed wybuchem wojny 1 września 1939, w randze majora, brał udział w ochronie ewakuacji zasobów polskiego złota Banku Polskiego S.A., przez Rumunię i Francję do Wielkiej Brytanii. Ewakuacja polskiego złota w ilości ok. 95 ton była niezwykle przedsięwzięciem. Nie są znane szczegóły dot. udziału majora Wrażeja w ewakuacji polskiego złota.

Podczas II wojny światowej mjr Władysław Wrażej przebywał w Wielkiej Brytanii, gdzie służył w Wojsku Polskim. Równocześnie kontynuował pracę naukowo-badawczą i dydaktyczną. Pracował też okresowo w Laboratorium Krystalograficznym na Uniwersytecie w Cambridge gdzie współpracował z laureatami Nagrody Nobla Dr Dr William Henry Bragg i William Lawrence Bragg. Nie jest znany dokładny przydział wojenny majora Wrażeja.

WSPÓLNOTA INTERESÓW GÓRNICZO-HUTNICZYCH S.A.

OBEJMUJE:

5 CZYNNYCH KOPALŃ WĘGLA: DĘBIŃSKO, KATOWICE,
ŁAGIEWNIKI, MYSŁOWICE I SIEMIANOWICE

5 HUT ŻELAZA: BATORY, FLORIAN, LAURA,
PIŁSUDSKI I SILESIA

ORAZ

6 ZAKŁADÓW PRZETWÓRCZYCH: »HUTA ZGODA« —
ZAKŁADY BUDOWY MASZYN I ODLEWNIA ŻELIWA •
»HUTA ZYGMUNT« — ODLEWNIA STALI • »WAR-
SZTATY PRZETWÓRCZE W CHORZOWIE« —
FABRYKA KONSTRUKCJI ŻELAZNYCH I WAGONÓW •
»STAŁOWNIA BATORY« • »WYTWÓRNIA
WYROBÓW BLASZANYCH HUTY LAURA« •
»HUTA SILESIA« — EMALIERNIA I WYTWÓRNIA
WYROBÓW BLASZANYCH

SIEDZIBA ZARZĄDU ORAZ GEN. DYREKCJI FINANS.-ADMINISTR.

**WSPÓLNOTY INTERESÓW
SĄ KATOWICE, UL. KOŚCIUSZKI 30**

ADRES TELEGRAFICZNY: »WSPÓLNOTA« dawniej »LAURA«
TELEFONY: 329-41, 329-57 i 329-61

SIEDZIBA GENERALNEJ DYREKCJI KOPALŃ SĄ (produkcja i sprzedaż)
KATOWICE, UL. ZAMKOWA 14, TELEFON 319-11

SIEDZIBA GENERALNEJ DYREKCJI HUT SĄ (produkcja i sprzedaż)
WIELKIE HAJDUKI, UL. DYREKCYJNA 6, TELEFON 417-41

SIEDZIBA GENER. DYREKCJI ZAKŁADÓW PRZETWÓRCZYCH SĄ
(produkcja i sprzedaż)
KATOWICE, KOŚCIUSZKI 30, TELEFON 329-57

Reklama z Kalendarza na Rok 1938 –
Wspólnota Interesów Górniczo-Hutniczych S.A, Katowice.

Po wojnie

Wielka Brytania

Po demobilizacji WW postanowił poświęcić się pracy dydaktycznej w istniejącym w Anglii Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie (PUNO) – Polish University College w Londynie. W tym czasie profesorowie politechnik polskich utworzyli Radę Akademickich Szkół Technicznych (RAST). W ramach powołanej przez RAST Politechniki Polskiej prowadzone były zajęcia z inżynierii co umożliwiało ukończenie studiów wyższych z tytułem inżyniera początkowo wg formuły studiów polskich, a później studiów angielskich, które były uznawane w Wielkiej Brytanii. Na uniwersytetach brytyjskich powstały wtedy cztery polskie wydziały: medycyna (1941) w Edynburgu, architektura (1942) w Liverpool oraz prawo (1944) w Balliol College w Oxfordzie. Po wojnie Politechnika Polska została przejęta przez techniczną szkołę wyższą dla Polaków – Polish University College (w marcu 1947). Władysław Wrażej był profesorem tej

uczelni od 1946 aż do wyjazdu na emigrację do Kanady w 1951. Wtedy otrzymał nominację jako Delegata RAST na Kanadę i dalej brał udział w życiu naukowym tej uczelni. W 1946 był jednym z 76 polskich oficerów Polskich Sił Zbrojnych pozbawionych obywatelstwa polskiego przez Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (rząd komunistyczny w Warszawie). Władze komunistyczne po wojnie starały się przez swoich agentów penetrujących wychodźstwo polskie proponować powrót do okupowanej Polski, wybitnym przedstawicielom polskich elit. Nie ominęło to ppłk dr inż. Władysława Wrażeja. W tym czasie Jego żona Hermina przebywała z synem Władysławem Januszem w Polsce. Dopiero za drugim razem udało się ich ściągnąć na Zachód. Nie udało się niestety Jego córce Marii, która została zatrzymana przez siły bezpieczeństwa, a następnie skazana za próbę nielegalnego przekroczenia granicy na pięć lat w komunistycznym więzieniu. Podczas okupacji hitlerowskiej była więźniem Oświęcimia, gdzie dokonywano na niej eksperymentów medycznych.

Kanada

W 1951 WW wyemigrował wraz z rodziną do Kanady i osiadł w Ottawie. Otrzymał pracę jako Senior Research Scientist w sekcji metalurgicznej, Department of Mines and Technical Surveys. Pracował nad innowacyjnymi zagadnieniami stopów uranowych. Od 1962 był profesorem i delegatem Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie (PUNO) na Kanadę. W 1964 przeszedł na emeryturę. Pomimo wielu zajęć zawsze znajdował czas na pracę społeczną. Był aktywnym członkiem m.in. Klubu Polsko-Kanadyjskiego w Ottawie (gdzie pełnił przez dwa lata funkcję prezesa), Koła Nr 8 Stowarzyszenia Polskich Kombatantów (SPK), Oddziału Ottawskiego Stowarzyszenia Techników Polskich (STP) – obecnie Stowarzyszenie Polskich Inżynierów w Kanadzie. Profesor Wrażej był wiernym synem Kościoła i aktywnie działał w parafii św. Jacka Odrowąża. Był członkiem Rady Kościelnej i dzięki m.in. jemu przeprowadzono udaną zbiórkę pieniędzy na budowę nowej świątyni z okazji zbliżającego się jubileuszu Millenium Chrztu Polski. Po pozostaniu na emigracji WW włączył się ponownie w ruch harcerski i w szeregach polskiego harcerstwa w Kanadzie dochodzi do stopnia harcmistrza. Jest jednym z organizatorów życia harcerskiego w Kanadzie i ośrodka harcerskiego na Kaszubach Ontaryjskich. Dbał, razem ze swoją małżonką Herminą, o wystrój wnętrza kaplicy franciszkańskiej. Na Walnym Zjeździe ZHP w Kanadzie w 1955 został wybrany komendantem Okręgu ZHP i funkcję tę pełnił przez dwa lata. Na Kaszubach Ontaryjskich Wrażejowie posiadali cottage, który stał się centrum życia rodziny i przyjaciół.

Prof. Władysław Wrażej zmarł po długiej chorobie 14 lipca 1975, w wieku 81 lat. Został pochowany w Wilnie, Ontario na cmentarzu przy kościele p.w. Matki Bożej Królowej Polski na Kaszubach Ontaryjskich, gdzie uczył zastępy młodzieży harcerskiej miłości Boga i Ojczyzny. Jak o Nim napisano: *był człowiekiem wielkiego rozumu i szlachetnego serca.*

Odnaczenia i nagrody

Prof. Władysław Wrażej był odznaczony szeregiem wysokich odznaczeń bojowych polskich jak i cywilnych polskich i brytyjskich, m.in.:

- Krzyż Srebrny V Klasy Orderu Virtuti Militari (1922) za bohaterską obronę Lwowa
- Krzyż Walecznych (1919) za męstwo na polu boju w wojnie polsko-bolszewickiej

- Srebrny Krzyż Zasługi (1985) od Rządu RP na Wychodźstwie w Londynie (pośmiertnie)

Otrzymał doktorat honoris causa za swoją pracę naukową, przyznany przez Polski Uniwersytet na Obczyźnie w Londynie (1969).

Nie są znane inne wyróżnienia za pracę w kanadyjskim rządzie federalnym, które z pewnością mógł posiadać.

Rodzina

Władysław Jan Wrażej ożenił się po I wojnie światowej z Herminą z d. Booss (1897-1990) (artystka malarka). Posiadali dwoje dzieci: Marię (1922-2007) (zam. Blachut, architekt, w Albuquerque, New Mexico) i Władysława Janusza (1936-1983) (profesora anestezjologii, University of Ottawa, Ottawa Civic Hospital), który zginął tragicznie w Ottawie. Posiadali trzech wnuków: Michael (1962-1983), Christopher, John.

Publikacje i patenty

Prof. Wrażej był autorem szeregu książek i ok. 40 publikacji naukowych i inżynierskich w dziedzinie metaloznawstwa i metalurgii. W Polsce publikował w jęz. polskim, a w Kanadzie głównie w jęz. angielskim. Był też autorem lub współautorem kilku patentów polskich i kanadyjskich.

Niektóre publikacje prof. Władysława Wrażeja:

- *Metale w przemyśle – Rysunki maszynowe ich wykonanie i czytanie* – Podręcznik dla użytku praktyków i szkół, współautor z Tadeuszem Andruchowiczem, Eugeniuszem Rolandem, Edwardem Tadeuszem Geislerem, Lwów, Księgarnia Wydawnicza Stanisława Köhlera i Spadkobierców, 1927.

- *Możliwości w ustalaniu norm niektórych stali konstrukcyjnych i narzędziowych* – współautor z Jerzym Czarnym, *Mechanik*, R. 1937, nr 7.

- Patent polski - *Sposób ochrony powierzchni blachy i płyt przed nawęglaniem podczas procesu jednostronnego nawęglania (cementowania) ich dowolnym środkiem nawęglającym* – Urząd Patentowy RP, 22 czerwca 1935.

Grób rodziny Wrażejów na cmentarzu przy kościele Matki Bożej Częstochowskiej
(Fot. dr J. Jabłońska, 05/09/2020, archiwum dr dr Jabłońskich)

Bibliografia

Kazimierz Blachut – obituary, Hulse, Playfair & McGarry, Funeral Home, Ottawa, April 2-3, 2011.

Blachut, Maria – Ottawa Citizen – Obituary, Oct. 22, 2008.

Domino Deo Nostro – 1957-1982, Księga pamiątkowa 25-lecia kościoła św. Jacka Odrowąża w Ottawie (praca zbiorowa), Biogram prof. dr inż. Władysława Jana Wrażeja, s. 351-352.

Kalendarz na Rok 1938 – Wspólnota Interesów Górniczo-Hutniczych S.A., Katowice - <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/44445/edition/41219/content>.

Krystyna Ludzińska – *Szkolnictwo Polskie w Wielkiej Brytanii*, „Studia Polonijne”, T. 7, Lublin 1983.

Tadeusz Kasprzak - Materiały biograficzne o prof. dr inż. ppłk Władysławie Janie Wrażeju przekazane via e-mail, 27/10/2020, 28/10/2020 i 12/11/2020

Pozbawienie obywatelstwa polskiego 76 oficerów PSZ na Zachodzie – Wikipedia: [Pozbawienie obywatelstwa polskiego 76 oficerów – Wikipedia, wolna encyklopedia](#).

Władysław Jan Wrażej – biogram – Wikipedia:

https://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82adys%C5%82aw_Wra%C5%BCej.

Wrażej, Władysław Jan, D.S.C., Dipl. Ing., D. Hon. Causa – Obituary - The Ottawa Journal (Ottawa, Ontario, Canada), Tues. Jul 15, 1975, p. 3.

Video

Fabryka Broni i Amunicji w Starachowicach – lata trzydzieste (w czasach gdy pracował tam dr inż. Władysław Wrażej) - <https://www.youtube.com/watch?v=U-ZyGd3F4U0>